

ПЯРЛОЎКА ДА БЕРЛІНА ДАВЯЛА

...праз 61 год разам.

«Паміраць дык разам»

Акурат над столікам, за які мы з Ганнай Пракопаўнай сядзем піць чай, вісіць невялікі малюнак у рамцы. На ім украінская хатка-мазанка патане ў высокай траве, пад акном кучаравіцца маладая бярозка.

— Ваш дом? — пытаюся.
— Я там нарадзілася ў 1925 годзе. Вёска Дацэнкоўка, што ў Сумскай вобласці, — тлумачыць жанчына. — Раней, калі здароўе дазваляла, я досыць часта выступала перад школьнікамі. Расказвала, дарэчы, не толькі пра вайну, але і пра тое, што было да яе. Маладым карысна паслухаць пра жыццё без тэлефонаў і электрычнасці. Мы былі першым вясковым пакаленнем, якое ў абавязковым парадку вучылі грамаце. Зімой я бегала ў чатырохгодку басанож па снезе. Пасля заканчэння ўсё лета штодзень ірвала па два мяхі крапівы голымі рукамі — толькі кабачны адкарміць, прадаць і набыць паліто. Без яго ў сямігодку маці б не пусціла. А мне так хацелася, там такая настаўніца была! Адукаваная, мудрая. Я ўсё дзяцінства марыла быць на яе падобнай. Падчас галадамуру (масавы голад ва Украіне ў 1932—1933 гадах. — Аўт.) мы, дзеці, елі толькі ў школе. Матулі на чарзе гатавалі нам жыхдзенькі суп з таго, што маглі знайсці. Пасля абедаў настаўніца казала: «Калі прыйдзеце дадому, а бацькі нічога паесці не дадуць, не плачце, лепш кладзіцеся спаць. Вы ж сёння паелі, гэтага маленькаму арганізму на тры дні павінна хапіць». Праз шмат гадоў я зразумела, што менавіта вера ў лепшае, пазітыўны настрой нас і выратавалі. У тыя гады многія паміралі не толькі ад голаду, але і ад страху. Баяліся да смерці ў літаральным сэнсе...

У 1941-м пятнаццацігадовая Аня Лабанава, скончыўшы сямігодку, падаралася да старэйшай сястры ў Варашылаўград (цяпер Луганск). Планавала працягнуць вучобу: не пакідала мара стаць настаўніцай. Магчыма, так бы яно і было, але прыйшла вайна. Ганна Пракопаўна добра памятае 22 чэрвеня. Напярэдадні ў яе жыцці здарылася вельмі важная падзея — першы паход у фотасалон. Напамін пра той дзень і цяпер вісіць на сцяне ў кватэры ветэрана. На чорна-белым здымку — дзяўчына-падлетак. Ясны позірк, светлыя ленты ў косах, усё жыццё наперадзе.

— Не верыцца, што гэта

Пра таварышаў са свайго батальёна Ганна Пракопаўна ўспамінае, беручы ў рукі пажоўклыя фотакарткі і зачытаныя да дзірачкі лісты.

— Помню, на вакзале ў Алма-Аце абвешчалі: «Прыбыў цягнік. Просім забраць

— Нямецкія самалёты, не шкадуючы боепрыпасы, пасыпалі нас імі праз кожныя 15 хвілін. Не схаваешся, не збяжыш... Калі чарговы раз мы з напарніцай Машай кінуліся на зямлю, мне падалося, што па мне «нехта прабег», закруцілі галаву. Усё суцішылася. Падымаю вочы і бачу застылы твар сяброўкі: рот адкрыты, вочы не міргаюць. Што здарылася? Праз імгненне адчуваю, што па лбе цячэ кроў і павольна капае на маю гімнасцёрку. Балюча? Страшна? Не. Я тады думала пра сапсаваную форму, нахілялася да вады адмыць кроў. Гляджу — мае косы папльлі. Вось гэта мяне напужала. Аказалася, асколак рассек адну касу, прайшоў праз другую і засеў у галаве. Як мне пашанцавала, што я хавала валасы пад бярэткай! Гэта мяне і выратавала.

Ганне Пракопаўне пашчасціла трапіць у аўта-транспартны батальён (а не артылерыйскі ці танкавы, якія ўвесь час былі пад абстрэлам). Тым не менш вораг пастаянна стараўся захапіць шафёраў. «Вадзіцелі ў Чырвонай арміі былі вялікім дэфіцытам. Немцы гэта ведалі і імкнуліся іх «прыбраць». Калі зверху стралялі, дык у кабіну мецілі». На гэтым фоне малады повар і вучылася гатаваць на сотню-другую галодных ратоў.

— Калі мяне прывялі знаёмца з поварам (сапраўдным, з адпаведнай адукацыяй), ён быў настолькі выпрацаваны і стомлены, што нават стаяць сам не мог. Таму першую «салдацкую кашу» прыйшлося варыць самастойна. Паставілі перада мной мех: перабірай. Я аж абамлела. Успомніла, як дома маці далава шклянку з зернем і трэба было аддзяліць пшана ад проса. Паўдня мучылася, а тут цэлы мяшок! Убачыўшы спужаны твар, мяне «супакоілі»: «Пашуруй

рукамі, каб мышы павыскоквалі». Я ад гэтых слоў яшчэ больш напружылася, — зноў усміхаецца Ганна Пракопаўна. — Каша той раз атрыма-лася ладная. Доктар пахваліў, хлопцы елі так, што за вушамі трашчала. Няладнае наш повар заўважыў, калі байцы пачалі прасіць дабаўкі. «Пярлоўку давалі тры разы на дзень, усе яе ледзь у сябе запіхвалі. А тут — дабаўкі!» Паглядзеў повар на правізію і ўсё зразумеў: я ўкінула ў кашу ўсё масла, што было. Нам за той пралік пасля яшчэ некалькі месяцаў не дадалі прадуктаў. Затое шафёры ўсю вайну пыталися: «Аня, ну калі ты зварыш нам такі абед, як першы раз?»

Фронтавы повар — гэта калі ты не толькі каля вогнішча з ранку да ночы стаіш. Твае задачы — дровы нарыхтаваць, ваду знайсці і ачысціць (бралі мы яе з рэк, азёр, балот, канаў і нават лужын), акрамя таго, выкапаць сабе абарончы аноп. Рабочы дзень звычайна цягнуўся каля дваццаці гадзін, а было, што і ўсё дваццаць чатыры. Спалі седзячы на стуле, пакаўшы галаву на спінку.

— Страву з пярлоўкі байцы называлі «шрапнель», ці «бранябойна-запальная», з проса — «бландзінка», ці «стравая». Гатавалі мы таксама з гароху і аўсянкі, прывозілі са склада кансервы і мяса. Але былі дні, калі гатаваць прыходзілася літаральна з «нічога». Бярэш вядро і выходзіш «у народ»: хто сухар ці бульбінку кіне, хто гароху адсыпле, у каго канцэнтрат пшана застаўся.

Каханне, дастойнае кінастужкі
— З мужам таксама на фронце пазнаёміліся? — пытаюся, глядзячы на шматлікія партрэты Васіля Воранава, якія жанчына раскладвае перада мной.

— Не. Наша гісторыя каханна пачалася да вайны, — голас Ганны Пракопаўны становіцца загадкавым, а ў вачах з'яўляюцца іскрынікі. — Помню, быццам гэта было ўчора: я прыехала да сястры ў горад Сумы і выйшла прагуляцца з яе гадавным сынам. Адна незнаёмая вуліца, другая, сама не ведаю, як апынулася ў двары сярод гаманкіх дзяцей і дзяўчат. Раптам выйшла з дома жанчына ва ўзросце з фотакарткамі: «Людзі, паглядзіце! Васько мой які стаў». Здымкі пераходзілі з рук у рукі, дайшоў адзін да мяне. Як глянула — так адразу і закахалася. Малады, прыгожы. Вачэй не адарваць. Неўзабаве мой пляменнік заплакаў, я адыйшла на хвілінку. Калі вярнулася, жанчыны ўжо не было. Як яе зваць? Куды несці фатаграфію Васі? Невядома. Так у мяне гэтая картка і засталася. Я не ведала ні яго прозвішча, ні ўзросту, ні адраса.

Ці ж магла дзяўчынка ўявіць, якія дзівосныя, не падпарадкаваныя ніякай логіцы падзеі чакаюць яе наперадзе?

— Цяпер ніводны фільм пра вайну не абыходзіцца без любоўнай лініі. Аднак у рэальнасці ніякія шуры-муры не дапускаліся. Былі ў нас двое — муж і жонка. Тры гады таіліся і пра свой шлюб нікому ні слова. Пакулы яна не захварэла на малярыю. Сабраліся камісавец, і тут раскрылася яе цяжарнасць на першых месяцах. Ой, які падняўся шум! Такі сорам для батальёна! Прыйшлося парачы прызнацца, кім яны адно аднаму насамрэч прыходзіліся. Ці яшчэ выпадак. Неяк да камісара Кузняцова прыехала жонка. Толькі ён яе прыабняў, гэта ўбачылі іншыя: «Хто такая? Жонка? Дзе дакумент? Няма? Падарышт». А калі сапраўды пацвердзілася, што яны муж і жонка, — кіраўніцтва адразу ж іх па розных часцях развяло. Вайна ёсць вайна.

Аднак пацукі і памкненні маладых палкіх сэрцаў ніхто не адмяняў. Да самой Ганны Пракопаўны байцы «сваталіся» пастаянна.

— Я ўсіх пасылала к чорту без разбору. Аднойчы мой грубы адказ пачуў камсорг і такі «прачухрай» мне зладзіў: «Ты думаеш, хлопцу лёгка ў каханні прызнацца? Тры словы дзяўчыне — гэта складаней, чым у шыткавую атаку ісці». Ён жа мяне і навучыў адказваць усім, быццам у мяне жаніх ужо ёсць. У мяне якраз была фотакартка незнаёмца ў будзёнаўцы, — на хвілінку жанчына замаўкае, прыпамінаючы былое. — І вось, калі падчас вайны ехала дадому ў водпуск, то праязджала праз Сумы. Там на вакзале мяне спыніла жанчына: «Ці не чулі вы што пра Васю Воранава?» Чуць я не чула, але параіла жанчыне напісаць свайму сыну ліст, калі ёсць адрас. «Сама не напішу, граматы не ведаю. Дапаможаш? Я табе гарбаты звару». Яна была такой настойлівай, што адмовіцца я не змагла. Толькі мы пераступілі парог яе кватэры, у мяне падкасіліся ногі. На

сцяне вісеў партрэт таго самага Васько, у якога я закахалася перад вайной па фотаздымку. Наплакаліся мы тады з яго мамай, паўспаміналі мірны час, а пасля і ліст яе сыну напісалі. Унізе пазначылі, што вестку ад матулі пісала зямлячка Аня.

Ліставанне цягнулася паміж Васілём і Ганнай тры доўгія гады. Лісты ад каханага Васі — самыя дарагія для яе. Шкадуе толькі, што не захаваліся самыя першыя. Іх пісалі на палях газет — вось дзе кожнае слова было з сэнсам! Вучыся, моладзь! Гэта вам не паведамленні ў «тэлеграме» страчыць.

— Васіль прыехаў у водпуск толькі ў сакавіку 1947-га. Першае, што я ад яго пачула: «Дзе ж вашыя касічкі?» Ведаў жа мяне толькі па фота. А я акурат да Міжнароднага жаночага дня абрэзала валасы, тады так модна было. Тым не менш знаёмства адбылося. Схадзілі мы ў кіно, пасля ў тэатр, на танцы... Адным словам, апошні дзень перад ад'ездам падкраўся незаўважна. Тады каханы і запрасіў мяне ў загс.

— Вясельную сукенку памятаеце?

— Якая сукенка, дзетачка? Я распісвалася ў Васевых ботах. Ён прыехаў у новыхкі хромавых, мяне іх і аддаў. Бо ўсё, што мела я, — кірзаўцы 43-га памеру, пры тым што мае ногі — 35-га. Зімой запіхвала ўнутр паперу, анучы, летам бегала басанож... Ой, усякае было. І цяжка, і страшна, і балюча. Але разам, душа ў душу, 61 год ішлі па зямлі, — прызнаецца ветэран, і, каб не заканчваць размову на сумнай ноце, прызнаецца: — Ведаеце, Брэст для нас з Васем — самы любімы горада. Стаў ім яшчэ тады, калі мы праязджалі праз яго, вяртаючыся з Германіі, дзе муж служыў, дадому. Нават хадзілі тут у парк і кідалі пятакі ў фантан, каб вярнуцца. Як толькі Васіль пайшоў у адстаўку — мы без роздумаў пераехалі ў горад над Бугам. Хораша тут!

Ганна КУРАК.
Фота аўтара і з архіва герані.
Мінск — Брэст — Мінск.